

УДК 378.091.322

Курнишев Юрій Альбертович, викладач кафедри
фізичного виховання для природничих факультетів
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ МОТИВАЦІЇ САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. У статті визначено залежність ефективності мотивування від здатності педагога сформулювати у студента потребу в досягненні мети, стимулювати його до дії, від рівня творчої взаємодії у системі «викладач-студент». Доведено, що головними важелями мотивації до саморозвитку є стимули як зовнішнє спонукання до дії. Автором статті стимулювання охарактеризовано як єдність мети, змісту, форм, методів, прийомів, засобів діяльності керівника та інших суб'єктів, відповідно до психологічних, вікових, статевих особливостей, індивідуального стилю діяльності, досвіду.

Ключові слова: *учитель фізичної культури; культура педагогічного спілкування; мотивація, потреба; саморозвиток; стимули.*

Курнышев Юрий Альбертович

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ АСПЕКТ МОТИВАЦИИ САМОРАЗВИТИЯ БУДУЩЕГО СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация. В статье определена зависимость эффективности мотивации от способности педагога сформировать у студента потребность в достижении цели, стимулировать его к действию, от уровня творческого взаимодействия в системе «преподаватель – студент». Доказано, что главными рычагами мотивации к саморазвитию есть стимулы как внешнее побуждение к действию. Автором статьи стимул охарактеризован как единство цели, содержания, форм, методов, приемов, средств деятельности руководителя и других субъектов в соответствии с психологическими, возрастными, половыми особенностями, индивидуального стиля деятельности, опыта.

Ключевые слова: *учитель физической культуры; культура педагогического общения; мотивация, потребность; саморазвитие; стимулы.*

Kurnyshev Yuri

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF MOTIVATION SELF-DEVELOPMENT OF FUTURE MODERN TEACHER OF PHYSICAL EDUCATION

Resume. Incentives motivate future self of the modern teacher of physical culture. The author of the article, the dependence on the effectiveness of the motivation of the teacher's ability to form a student need to achieve the goal, to stimulate him to action, the level of creative interaction in the system «teacher-student». It is proved that the main levers of motivation for self-development have incentives as an external incentive to action. The author of the article described as an incentive to the unity of purpose, content, forms, methods, techniques, means of activity in accordance with the psychological, age characteristics, individual style of activity and experience.

Keywords: teacher of physical culture; culture of pedagogical communication; motivation, need; self-development; incentives.

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.

Кардинальне реформування життя суспільства склалися реальні передумови для значних перетворень в економіці, науці, культурі. Вони відбуваються на тлі глобальної інтеграції у світовий освітній простір, суттєвої модернізації системи освіти, зростання ролі етнічних культурних факторів та національної самосвідомості, тому підвищуються вимоги до професійної компетентності фахівців, їхнього професіоналізму.

Ствердження таких суспільних й особистісних цінностей, як «людина», «творчість», «духовність», «професіоналізм» визначається характером сучасних цивілізаційних процесів, зумовлюючи інтенсивне поширення в освітянській практиці гуманістично зорієнтованих підходів і технологій, спрямованих на цілісний розвиток особистості всіх учасників педагогічного процесу, активізацію їхніх творчих, суб'єктних можливостей, зростання ерудиції і загальної культури. Розбудова особистісно орієнтованої освіти

ґрунтується на пріоритетах гуманістичного над авторитарним, екологічного над техногенним, аксіологічного над інформаційним, а також на паритетах соціального та індивідуального, логічного та образного, традиційного та інноваційного.

Зазначені нові ідеї та підходи концептуально закладено у зміст «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI ст.», Державної національної програми «Освіта-XXI ст.», Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту». Усе це стосується і сфери професійної підготовки вчителів фізичної культури.

Активне поширення і впровадження в теорію та практику ідей гуманізації навчання та виховання дає змогу вченим і практикам говорити про розвиток особистості як саморозвиток, де особистість є суб'єктом не тільки навчання, особистої життєдіяльності, й суб'єктом саморозвитку. Саморозвиток особистості можна розглядати як інтеграцію соціального й особистісного, зовнішніх і внутрішніх чинників, мета взаємодії яких полягає у поступовому, вільному сходженні людини до ідеалу.

У процесі професійної підготовки майбутній фахівець повинен набути досвіду послідовного цілеспрямованого самопізнання та особистісного зростання. Тільки особистість з яскраво проявленою самосвідомістю здатна оцінити свою індивідуальність, актуалізувати внутрішній творчий потенціал, стати суб'єктом саморозвитку.

Поняття особистості як суб'єкта творчої діяльності передбачає ціннісне ставлення людини до саморозвитку та самореалізації й надає нам можливість говорити про особистість як про суб'єкт саморозвитку. Розвиток особистості в процесі професійної підготовки – це активний творчий процес, який здійснюється студентом у співпраці (партнерстві) з викладачем, одним з результатів якого є здатність особистості до самоактуалізації, уміння знаходити нові змісти в конкретній справі та в усьому своєму житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Професійні знання і вміння вчителя та їх

значення в навчанні дітей досліджували відомі вчені минулого й сучасності Н. Кузьміна (1970), В. Сластьонін (1978), А. Щербаков (1980), П. Лесгафт (1988) та ін. Питанням удосконалення професійно-педагогічної підготовки велику увагу приділяли Ф. Гоноболін (1970), Г. Костюк (1980). Згідно з науковими дослідженнями Б. Шияна (1997), Г. Ложкіна (1998), В. Завацького (1998), Є. Приступи (1996), А. Цьося (1994), О. Ємця (1988) слід зазначити, що головною умовою становлення професійної майстерності вчителів фізичної культури є рівень сформованості професійно-педагогічних знань, умінь та навичок.

Водночас вивчення стану спеціальної підготовки студентів факультетів фізичного виховання показало, що вона здійснюється без достатньої педагогічної спрямованості та мотивації на неперервний професійний саморозвиток особистості фахівця. Проблема саморозвитку особистості у практичній педагогічній діяльності ще не посіла належного місця. Про це свідчить і недостатня увага педагогів до проблеми, їхнє бажання підпорядкувати процес самотворення особистості абстрактній педагогічній ідеї, байдужість вихователів до невід'ємного прагнення студента самореалізуватися. Відповідно шляхи вирішення проблеми саморозвитку особистості залишаються неусвідомленими студентами і незрозумілими як для студентів, так і для викладачів.

Мета дослідження полягає у визначенні стимулів мотивації професійного саморозвитку майбутнього вчителя фізичної культури, трансформованих у відповідну модель досліджуваного феномену.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Зростання професійної майстерності вчителя до рівня, який відповідає запитам сучасного життя є одною з основних умов модернізації системи освіти. На тлі зростання уваги до цієї проблеми особливої актуальності набуває мотивація професійного розвитку педагогів. Саме тому спостерігаємо багато спроб визначити систему моральних і матеріальних

стимулів для збереження у школі найкращих педагогів і поповнення освітніх установ генерацією молодих учителів, здатних працювати в умовах соціально-економічних та освітніх реформ, зусилля яких будуть спрямовані на професійний саморозвиток.

Ступінь активності професійного розвитку визначається структурою мотивів діяльності вчителя. Виявлення стимулів і бар'єрів, що впливають на розвиток мотивації творчого саморозвитку вчителя фізичної культури має великий науковий і практичний інтерес. При цьому особливе значення має аналіз основних теоретичних передумов виявлення принципів взаємодії в процесі саморозвитку вчителя фізкультури.

Обґрунтовуючи концепцію особистісно орієнтованої освіти, Е. Бондаревська¹ розглядає особистісний розвиток як розвиток суб'єктності, що керується ціннісно-сисловою сферою свідомості особистості. В процесі особистісного розвитку відбуваються внутрішні зміни в особистості: її цінностей, потреб, мотивів, інтересів, установок, позицій, особистісних сенсів. Формується позитивна «Я-концепція», встановлюються інтегративні зв'язки між основними сферами особистості (ціннісно-мотиваційною, емоційно-вольовою, діяльнісно-поведінковою), унаслідок чого вона стає більш цілісною, інтегральною.

Особистісний розвиток створює передумови для професійного зростання – здатності майбутнього вчителя фізичної культури розуміти, формулювати і вирішувати власні життєві проблеми і виконувати завдання професійного саморозвитку, проявляти якості, що свідчать про новий, вищий рівень активності, самостійності, особистісної саморегуляції, досягнення сталого успіху в одному або декількох видах діяльності.

За умови, що мотив є проявом готовності діяти певним чином, завдання полягає у формуванні або активізації такого стану готовності й зовнішнього управління мотивацією. Отже, поняття «мотивація» відображає не лише

¹ Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: учеб. пособие, / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич – Ростов н/Д.: Творческий центр «Учитель», 1999. – 560 с.

внутрішній стан (внутрішню мотивацію), а й зовнішні впливи, що спонукають студента діяти певним чином (зовнішню мотивацію). Завдання сучасного викладача – задовольнити інтереси студента, зацікавити і залучити його до активного саморозвитку, а в подальшому сприяти тому, щоб потреба у саморозвитку домінувала серед інших властивостей особистості.

Необхідність вивчення мотивації зумовлена тим, що вона є одним з методів управління особистістю, впливу на її потреби та бажання. Останнім часом в освітній системі відбуваються позитивні зміни, що дають змогу педагогу розкрити свій творчий потенціал, бути активним учасником інноваційних процесів. У цьому контексті завдання викладача – використовувати мотивацію як процес спонукання студента до досягнення як особистісних цілей, так і цілей його учнів. Тому важливо дослідити стан мотивації, наявність тих чи інших мотивів у вчителів середньої загальноосвітньої школи.

Вплив мотивації на поведінку людини залежить від безлічі чинників, багато в чому індивідуально і може мінятися під впливом зворотного зв'язку з боку діяльності людини².

Потреби, що виникають у людини мають багато спільного у різних людей, але водночас можуть проявлятися у кожній людини по-різному, залежно від її індивідуальних особливостей. Потреби – це те, що людина прагне задовольнити і звільнитися, тому що, поки потреба існує, вона дає про себе знати і «вимагає» свого задоволення. Виходячи з системного уявлення про людську діяльність, можна стверджувати, що людина схвалює рішення на рівні регулювання, адаптації та самоорганізації.

Відповідно і потреби мають бути реалізовані на кожному із зазначених рівнів одночасно. Аналітики стверджують, що нижчі, вищі й найвищі потреби розвиваються паралельно і сукупно, управляючись поведінкою

² Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: учеб.пособие, / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич – Ростов н/Д.: Творческий центр «Учитель», 1999. – 560 с..

людини на всіх рівнях її організації, тобто існує троїстий характер задоволення потреб через матеріальне і нематеріальне стимулювання.

Характеризуючи структуру мотивів, з яких складається мотивація професійної діяльності вчителя фізичної культури, можна звернутися до класифікації Б. Додонова³.

Дослідник вважає, що причинами будь-якої діяльності може бути сукупність таких факторів: задоволення від самого процесу діяльності; прямого результату діяльності (створений продукт, засвоєні знання, у нашому випадку – власні спортивні успіхи майбутнього вчителя або успіхи його учнів тощо); винагорода за діяльність (заробітна плата, кар'єрне зростання, слава тощо); прагнення уникнути санкцій, якими погрожують у випадку ухиляння від виконання обов'язків. Таким чином, пропонується характеризувати мотиваційну структуру за чотирма факторами, які залежно від певних умов, можуть відігравати як позитивну, так і негативну роль.

Дослідники і педагоги-практики акцентують увагу на необхідності розроблення способів мотивування і стимулювання. Мотив викликає певні дії людини, він має «персональний» характер, залежить від зовнішніх і внутрішніх факторів, а також від дії інших мотивів, що виникають водночас з ним. Мотив не тільки спонукає людину до дії, але й визначає, що треба зробити і як буде здійснено цю дію⁴.

Зауважмо, що мотивування має на меті спонукання до певних дій шляхом пробудження в людині певних мотивів. Ефективність мотивування значною мірою залежить від того, наскільки педагогу вдається сформувати у студента потребу в досягненні мети, стимулювати його до дії. Мотивування здійснюється за допомогою стимулювання. При цьому чим вищим є рівень творчої взаємодії у системі «викладач – студент», тим менше доводиться викладачеві застосовувати засоби стимулювання. Це пов'язано з тим, що

³ Додонов Б.И. Структура и динамика мотивов деятельности/ Додонов Б.И.// Вопросы психологии. – 1984. – №4. – С. 126-130.

⁴ Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: учеб. пособие, / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич – Ростов н/Д.: Творческий центр «Учитель», 1999. – 560 с.

виховання і навчання, як один із методів мотивування людей, сприяють тому, що студенти самі виявляють зацікавленість у власному професійному розвитку, здійснюючи необхідні дії, не чекаючи або ж взагалі не отримуючи відповідного стимулювального впливу.

Зацікавити майбутніх учителів у професійному розвитку – означає забезпечити неперервність їхнього професійного самовдосконалення. Професійний розвиток студентів може проходити під впливом розвивального освітнього середовища, студентського і педагогічного колективів, власної спортивної і педагогічної діяльності під час практики.

Результати такого розвитку будуть складатися стихійно, під впливом найрізноманітніших, переважно неконтрольованих чинників. Тому нашим завданням є забезпечення такого професійного саморозвитку вчителя фізичної культури, який характеризуватиметься усвідомленими діями на етапах самопізнання, збагачення особистісних смислів освітньої діяльності, розвитку професійної компетентності, особистісних, професійно значущих якостей, педагогічної майстерності та моделювання особистісно розвивальної діяльності.

Ми виходимо з розуміння суті саморозвитку як складного, багатогранного, неперервного, творчого процесу, результати якого мають двостороннє значення: удосконалення та розвиток професійних знань, умінь і навичок майбутнього вчителя та якісні зміни його особистості.

Головними важелями мотивації до саморозвитку є стимули. Тому мотивація саморозвитку розглядається як процес стимулювання окремого студента або групи студентів до дій, що спрямовані на досягнення індивідуальних або спільних успіхів у провідних видах діяльності, наприклад у спорті. Стимул – це зовнішнє спонукання до дії, тобто причина поведінки людини. На практиці використовуються різні види стимулів.

Стимулювання мотивації творчого саморозвитку вчителя розглядається як управління активізацією професійно-творчої діяльності та творчого саморозвитку і здійснюється за такими принципами: єдності педагогічної

діагностики і формування потреби у професійному зростанні; врахування основного напрямку і змісту професійної діяльності; індивідуалізації і диференціації стимулювальної програми; залученості до різноманітних форм діяльності і спілкування; надання і засвоєння стимулювальної інформації.

З позицій системного підходу стимулювання мотивації саморозвитку вчителя є багаторівневою системою взаємодії об'єкта, суб'єкта й умов середовища, унаслідок якого формується, розвивається потреба у саморозвитку. Стимулювання характеризується єдністю мети, змісту, форм, методів, прийомів, засобів діяльності керівника та інших суб'єктів, відповідно до психологічних, вікових особливостей, індивідуального стилю діяльності, досвіду, статевих відмінностей та специфіки інноваційної діяльності, на основі виявлених закономірностей і принципів:

- єдності і взаємозв'язку педагогічної діагностики і мотивації саморозвитку;
- основного напрямку і змісту діяльності, зокрема формування фізичної культури;
- індивідуалізації та диференціації стимулювальної програми;
- залучення до процесу саморозвитку, різноманітних форм діяльності і спілкування;
- розширення стимулювальної інформації.

Дотримання цих принципів у мотивації професійного й особистісного саморозвитку вчителя фізичної культури сприяє зростанню рівня його педагогічної майстерності.

Спрямовувати процес саморозвитку майбутніх учителів фізкультури та їхнє самоврядування доцільно шляхом реалізації позитивних стимулів, що сприяють самовдосконаленню, завдяки нейтралізації негативних умов і бар'єрів мотивації саморозвитку. Рушійною силою професійного саморозвитку або перешкодою йому є стимули і бар'єри, які проявляються в різноманітних сферах діяльності: педагогічної, соціальної, психологічної, спортивної.

Стимулювальним фактором мотивації саморозвитку вчителя фізичної культури є успіхи у формуванні спортивної і педагогічної майстерності, які проявляються, насамперед, у здатності майбутнього вчителя до професійно ефективного орієнтування і конструктивної перебудови способів діяльності і самовдосконалення у постійно мінливих нестандартних педагогічних ситуаціях. А це, зі свого боку, передбачає вміння обґрунтовано здійснювати проектування, реалізацію, корельованість творчих завдань.

Критеріями ефективності саморозвитку є оптимальна адаптація до зовнішніх умов, нейтралізація бар'єрів, конструювання та регулювання, коригування взаємин співтворчості, співробітництва, здатність до об'єктивного самоаналізу в процесі виконання творчих завдань, орієнтування і трансформації схвалених творчих рішень стосовно нестандартних умов. Усе це є свідченням зростання педагогічної майстерності вчителя, що вже само по собі є одним із значущих професійно-педагогічних стимулів мотивації творчого саморозвитку студентів у навчанні.

Серед стимулів мотивації саморозвитку студентів автор називає творчий потенціал майбутнього вчителя; культуру педагогічного спілкування; схильність і прагнення займатися експериментально-дослідницькою і науковою роботою; інтерес до нових ідей та технологій у галузі психології та педагогіки; високі результати навчально-пізнавальної діяльності; здатність до співтворчості, співробітництва; творче використання досвіду інших⁵.

Результати теоретичного дослідження дають змогу узагальнити висновки про значущість особистісних характеристик учителя в його професійному саморозвитку і виділити їх як критерії його саморозвитку. У визначенні критеріїв і їх показників ми виходили з тих позицій, що програма особистісного розвитку дана кожній людині генетично, але її діагностику недостатньо представлено на рівні практики; що професійний розвиток і

⁵ Галузо Т. В. Педагогическая систематика и оценка значимости стимулов мотивации творческого саморазвития студентов в обучении: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Т. В. Галузо. – Казань, 2001. – 175 с.

саморозвиток – це інтегративні процеси, які мають певну компонентну структуру.

Тому процес саморозвитку та професійного зростання вчителя характеризується змінами показників його компонентів. Як найважливіші компоненти професійного саморозвитку вчителя фізичної культури ми відзначаємо такі:

1. Когнітивний – знання в галузі педагогіки і психології, теорії і методики фізичної культури і спорту, механізмів і способів особистісного і професійного саморозвитку (самооцінки, самоствердження, самовизначення).

2. Практичний – конструктивно-практичні уміння професійного саморозвитку особистості, зокрема: володінням способами проектування саморозвитку (цілепокладанням, вибором форм і технологій реалізації цілей і завдань діяльності).

3. Емоційний компонент розкривається шляхом усвідомлення положення власного «Я», позитивного сприйняття себе як педагога, позитивного ставлення до педагогічної діяльності, завдяки емоційній стійкості у професійному саморозвитку.

4. Мотиваційний компонент відображений ціннісними орієнтаціями, потребами, установками й інтересами педагога в професійному становленні й самовдосконаленні.

5. Рефлексивний компонент характеризується здатністю до педагогічної рефлексії, самовивчення, самооцінки власного життєвого і педагогічного досвіду, аналізу причинно-наслідкових зв'язків, стимулює роботу над собою.

Представлені у переліку компоненти можуть розвиватися нерівномірно, але поліпшення одного з них є умовою розвитку будь-якого іншого.

Підготовка студентів до професійного саморозвитку здійснюється в процесі загальної професійної підготовки і має спільні з нею компоненти. Водночас вона має свої специфічні особливості, зумовлені характером педагогічної діяльності та вимогами до особистості, яка її здійснює. Отже, розглядатимемо структуру професійного саморозвитку майбутніх учителів

фізкультури як сукупність трьох взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-емоційного, змістово-операційного і рефлексивного.

Мотиваційно-цільовий компонент професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичного виховання ґрунтується на таких основних положеннях. Мета у професійній діяльності – це усвідомлений образ результатів праці у людини, процес постановки цілей для власного перетворення (саморозвитку)⁶. Цілі можуть змінюватися, залежно від виду саморозвитку – особистісного або професійного.

Враховуючи матеріали наукових досліджень, видається, що основна мета професійного саморозвитку майбутнього педагога полягає в розвитку позитивної мотивації до професійної діяльності, підвищення своєї майстерності та самореалізації. Мотиваційна складова цього компонента сприяє здійсненню таких функцій:

- спонукальної (викликає активність майбутнього вчителя до своєї професійної діяльності);
- спрямовальної (визначає характер мети в майбутній професійній діяльності педагога);
- регулювальної (визначає ціннісні орієнтації, мотиви професійної діяльності, тобто привід до перетворення).

Отже, мотиваційно-емоційний компонент професійного саморозвитку майбутніх учителів є сукупністю засобів, що визначають спрямованість і величину зусиль, докладених для досягнення цілей перетворення (саморозвитку); готує цілеспрямованість професійної поведінки, хоча і не забезпечує її.

Поставлені цілі і завдання визначають зміст будь-якого процесу, отже, наступним компонентом у структурі професійного саморозвитку майбутніх учителів можна виділити змістово-операційний.

⁶ Кухарев Н. В. На пути к профессиональному совершенству : [книга для учителя] / Н. В. Кухарев – М. : Просвещение, 1990. – 159 с.

Змістово-операційний компонент є одним із складових частин навчальної і практичної діяльності майбутнього вчителя фізкультури. Він відображає обсяг того, що засвоюють майбутні вчителі фізкультури у процесі підготовки, а також те, що має бути у них сформоване й розвинене, до чого вони мають бути підготовлені як учителі певної галузі освітньої діяльності і оздоровлення. Цей компонент – «система наукових знань, умінь і навичок, відносин і досвіду творчої діяльності, оволодіння якими забезпечує різнобічний розвиток особистості»⁷, сприяє як саморозвитку людини в цілому, так і її професійному самовдосконаленню.

На характер реалізації змістово-операційного компонента професійного саморозвитку майбутніх учителів фізкультури, передусім, впливають потреби особистості, що виступають об'єктивним фактором визначення самого змісту. Саме потреби і спонукають людину до активності. На структуру змісту процесу професійного саморозвитку впливає і власна позиція людини щодо якостей, які вона має бажання вдосконалювати.

Для змістово-операційного компонента професійного саморозвитку майбутніх учителів фізкультури важливим, на нашу думку, є «технологічне» забезпечення духовного наповнення професії:

- розвинена професійна самосвідомість;
- висока продуктивність праці, надійність і стабільність високих результатів;
- професійна підготовка та відкритість на підготовку;
- творче ставлення до професії.

Завершальний компонент структури професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури – рефлексивний. Рефлексивний компонент передбачає об'єктивну оцінку своїх дій студентами в процесі цілеспрямованого професійного саморозвитку. Він складається з двох

⁷ Кухарев Н. В. На пути к профессиональному совершенству: [книга для учителя] / Н.В. Кухарев – М. : Просвещение, 1990. – 159 с.

частин: самопізнання й оцінювання результатів перетворень та їх коригування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розглядаючи творчість як мотивувальну субстанцію і критерій розвитку та саморозвитку студентів – майбутніх учителів як суб'єктів творчості, ми неодмінно приходимо до висновку, що в умовах постійного пошуку й експерименту, виконання дослідницьких завдань, динамічні за змістом й інноваційні за технологією процеси навчання, самореалізації себе у спортивній і педагогічній діяльності мотивують студентів до саморозвитку, спонукають на досягнення у спорті і педагогічній майстерності. До стимулів мотивації саморозвитку студентів нами віднесено творчий потенціал, культуру педагогічного спілкування, інтерес до нових ідей у галузі психології та педагогіки, схильність і прагнення займатися експериментально-дослідницькою і науковою роботою та високі результати навчально-пізнавальної діяльності із готовністю творчо використовувати досвід інших.